

Östra Genastorp

Ett projektarbete av Agneta Johansson

Kristianstad Högskola

HT-2016

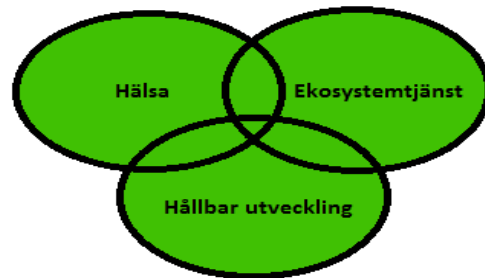
Inledning

Med utgångspunkt från information som samlats in från kommunekolog, hembygdsförening, FVO samt markägare runt Östra Genastorps åfåra, har en sammanställning skett. Resultatet visar på en tydlig positiv inställning till en utveckling i området, där fokus ligger på att få tillbaka det rinnande vattnet i åfåran året om.

Mitt projekt är tänkt att vara som en hjälp i det fortsatta arbetet där målet är att utveckla området till ett attraktivt turistmål. Jag har fått fria händer att som utomstående dela min vision över området.

Under mitt projekt har jag valt att lägga upp arbetet runt tre grundpelare.

Hälsa, hållbar utveckling samt ekosystemtjänster. Dessa tre områden finns redan representerade i området och är därför grunden i mitt arbete.

Natur och utomhusvistelse har blivit en alltmer viktig komponent för människans hälsa. Stillasittande arbeten har gjort att hälsan försämrats drastiskt det sista årtiondet. Behovet av ordentliga och utmanande aktiviteter är större än någonsin.

Ekosystemtjänster är det vi får gratis av naturen. Vattnet som porlar i ån, vinden som får löven att darra och den rena luft som vi andas, är alla ekosystemtjänster. Hur människan använde sig av naturen förr i tiden är viktig kunskap för att utveckling ska ske i rätt riktning.

Hållbar utveckling genomsyrar hela arbetet, en kommun som har utomhusupplevelser som sitt stora turistområde är tvungen att tänka hållbart i alla situationer. Det är inom detta område som Osby kommun kan vara en ledande förebild. Det är även inom detta område jag lagt mest fokus.

Genom att tillgängliggöra det natursköna området kring åfåran öppnar vi upp för nya utomhusupplevelser, som troligtvis kan locka både invånare i kommunen men även utomstående att besöka området.

Läget är bra. Riksväg 15 och 23 tar dig snabbt och smidigt hit med bil, det finns även bra tåg- och bussförbindelser samt fem flygplatser inom behagligt avstånd, Kristianstad Österlen Airport, Småland Airport, Ängelholm Helsingborg Airport, Malmö Airport och Köpenhamn Airport. För den som önskar vandra eller cykla finns även bra gång- och cykelvägar, området ligger ca 4 km från Osby centrum.

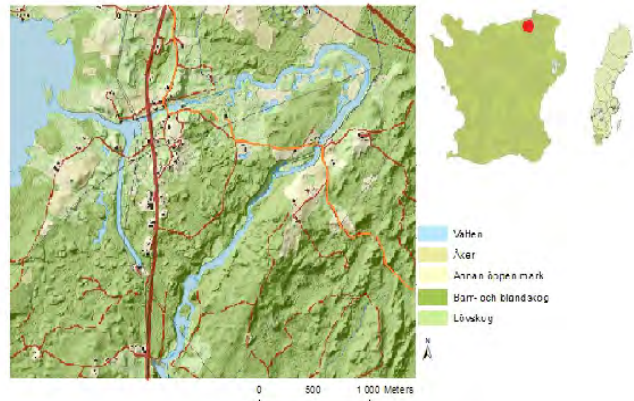
Projektet förutsätter en nära samverkan mellan kommun, näringsliv, förenings- och friluftslivet samt kommuninvånarna, som alla ska vara delaktiga i utformandet av området.

Bakgrund

Strax sydost om Osby ligger Östra Genastorp, en liten ort som betytt mycket framförallt för Osbys kulturhistoria. Området präglas idag av slingrande skogsvägar, stengärdsgårdar och en unik industrimiljö.

Helge å, som rinner med full kraft väster om väg 23 har under historien haft stor betydelse för Östra Genastorp. Från Helge å sträcker sig en arm genom orten, denna åfåra var den avgörande faktorn för lokaliseringen för många av industrierna.

Under 1800-1900-talet fanns det framför allt tre större industrier, Strömsborgs Ullspinneri, kiselgurfabriken och Göta bruk, som använde sig av vattnet från Helge å för att driva sin verksamhet. Förutom dessa tre hade nästan varje gård sin egen kvarn som drevs av vattenkraften. Men industrierna är idag nerlagda och åfåran torrlagd stora delar av året.

Strömsborgs Ullspinneri

Spinneriet var från början en klädesfabrik som senare blev till ett spinneri och färgeri. Verksamheten lades ner 1965. Osby hembygdsförening köpte huset 1969. Sedan dess har huset och maskinerna renoverats. Idag är spinneriet ett museum som utgör ett attraktivt besöksmål. Strömsborgs Ullspinneri förklarades som årets industriminne av Svenska industriminnesföreningen 2011.

Kiselgurfabriken

Kiselgurfabriken var inte bara den första i Sverige utan även den sista. Kiselgur är skal eller skelett efter döda kiselalger, Upptäckten att kiselgur sög upp vätska bra gjorde att kiselgur användes bl.a. av Alfred Nobel för att binda nitroglycerin, senare användes det även som filtrering av olika vätskor. Fabriken lades ner 1982 och huset står kvar idag men mycket nedgången, även en del maskiner har lämnats kvar.

Göta bruk

Många verksamheter har funnits på platsen där Göta bruk idag ligger. Från början fanns här en kvarn som 1814 byggdes om till ett pappersbruk. Pappersbruket förvandlades till benstamp och slutligen blev det en smidesverkstad där yxor och knivar tillverkades. Det var smidesverkstaden som fick namnet Göta bruk. Verkstaden revs 1922, boningshuset från 1814 står kvar men är till stora delar omgjort.

1969 byggde Sydsvenska Kraft AB Genastorps kraftverk, med en fallhöjd på 16,3 meter blev detta Skånes största vattenkraftverk.

Industrierna som låg längs med åfåran var nerlagda och man ansåg att denna del inte längre hade något större värde, luckor sattes upp vid utflödet ur Osbysjön för att öka trycket vid kraftverket en bit ner.

När luckorna var på plats kortslöts åfåran. Under oktober till april är nu åfåran till stora delar torrlagd vilket gjort att det tidigare naturliga fluktuerade flödet förändrats. För de hundratals arter och tusentals djur som levde och frodades i åfåran har förutsättningarna dramatiskt förändrats.

Luckorna i Östra Genastorp

I samband med att Helge å regleras några gånger per år, förändras det naturliga flödet drastiskt. Från noll under sommarhalvåret till extrema högvattenflöden under vinterhalvåret. När detta händer spolas allt liv som är kvar bort på några minuter. Detta kan även skapa problem längs åfåran med översvämning. Med ett jämt flöde på ca 4-5 % undviker man problemen samt får ett vackert område året om.

Den vilda öring som lever i åfåran kommer från Höljarumsbäcken, som har sitt utlopp i norra delen av Ö Genastorp. Idag är Höljarumsbäcken en viktig lekplats för vild öring. Öringen använde förut åfåran för att äta upp sig, men idag stannar öringen uppe i Höljarumsbäcken vilket leder till att öringen inte blir så stor. Men om man kan få ut öringen i åfåran igen kan detta troligen bli södra Sveriges största vilda öringsstånd.

Förutom de skyddsvärda och rödlistade arterna sandkrypare och öring som lever i åfåran, finns det många områden utmed åfåran som är av stor betydelse ur naturvårdssyn. Sumpskogar, biotopskyddsytor samt nyckelbiotoper som utgör livsmiljöer för många hotade och rödlistade arter finns på flera ställen.

En vacker miljö att röra sig i är viktigt för människans hälsa, och framför allt ljudet av rinnande vatten har i studier visat att människan blir piggare, lugnare och mindre stressad.

Ett stort problem som uppstår i detta område är hur miljön så dramatiskt förändras med årstiden. Det rinnande vatten som under sommarhalvåret ger en styrka och kraft, torkar nästan helt ut under vinterhalvåret, och lämnar stället efter sig ett trist och tråkigt område.

Östra Genastorp under vinterhalvåret

Östra Genastorp under sommarhalvåret

Syfte

Området kring Östra Genastorp ska utvecklas på bästa möjliga sätt för boende och besökare oavsett ålder och funktion. Syftet med arbetet är att ta fram ett realistiskt förslag till hur denna utveckling kan ske.

Mål

Målet är att stärka motivet till ett omlöp vid dammarna, en ökning av vattenflödet med 4-5% skulle bidra till en rinnande åfåra året om, med effekten att naturvärdena i området förbättras eller håller sig på samma nivå, vilket i sin tur leder till ett mer attraktivt turistmål.

Resultat

Arbetet har resulterat i ett förslag till hur området kan utformas. Jag har avgränsat mig till Östra Genastorp och inte gjort vidare kopplingar till företag/organisationer utanför området.

Osbyområdet är den sydligaste vildmarken vi har i Sverige. Detta måste man ta till vara på och tänka på en utveckling som passar området. Samtidigt ska det erbjuda en trygghet, det ska vara säkert att ta sig dit och att vistas i området.

Tyngdpunkten genom hela arbetet har legat på ekosystemtjänster, hälsa och hållbar utveckling. Därifrån har jag delat upp arbetet i 3 steg.

Det första steget har en investeringskostnad som är låg, det innefattar arbete, företag/organisationer/privatpersoner som brinner för området till stora delar kan göra själva.

Andra steget innefattar något företag eller någon privatperson som driver och ansvarar för området, möjligheten att driva en heltidsverksamhet finns då området hyser stor potential för utomhusaktivitet.

Tredje steget innefattar kommun och andra myndigheter. Osby kommun kan bli en ledande kommun inom landsbygdsutveckling och vildmarksturism i södra Sverige men då krävs nytänkande och vilja.

Åtgärdsplan:

Steg 1:

Se över sådant som finns och borde finnas :

Runt spinneriet finns en vacker och naturskön plats, i mitt förslag är detta en "startpunkt". En plats där besökarna känner sig välkomna och samtidigt bjuder in besökarna till spännande utomhusaktiviteter. I området bör man satsa på:

- En ordentlig parkering.

Det finns idag en gräsplätt vid spinneriet som fungerar som parkering. Att anlägga en ordentlig parkering med hänvisad skylt, inbjuder besökare att stanna en längre stund.

- En större informationsskylt nära parkeringen.

En informationsskylt är det första intrycket du får av ett område så det är viktigt att den är välkomnande och trevlig. Korta lättlästa texter, bra bilder och kartor. Information som är lätt att visualisera och ta in, gärna information som: här är vi, värt att besöka/se, hur långa är de olika lederna, var hittar jag bänkar och bord...

- Toaletter.

Det finns en toalett på Strömsborgs Ullspinneri, men denna är främst till de som besöker spinneriet och är endast tillgänglig då lokalen är öppen. Siktas man på att locka besökare från andra kommuner eller turister utomlands, är en toalett som alltid är tillgänglig ett måste.

I övriga området bör det finnas:

- Mindre skyltar utsatta vid värdefulla platser

I området finns redan befintliga skyltar, dessa borde ses över. Det är viktigt hur skyltarna är utformade. Korta lättlästa texter, gärna med bilder. Längst ner ska det finnas en QR-kod för de som vill läsa mer.

- Bord och bänkar.

Runt hela området ska minst tre utsiktsplatser utses, områdena ska röjas, bänkar och bord ska ställas upp och området ska göras inbjudande för familjeutflykter. Förutom dessa tre ska bänkar med jämna mellanrum ställas upp som vilostationer.

- Papperskorgar och soptunnor

I anslutning till viloplatser, utsiktsplatser och startplats ska det finnas papperskorgar eller soptunnor. Att ha detta ger en signal till besökaren att "här slänger vi inte skräpet i naturen".

- Grillplatser och vindskydd.

På strategiska platser, framför allt längs med Skåneleden, ska grillplatser och vindskydd finnas tillgängliga.

- Två nya leder.

I Östra Genastorp ska det finnas möjlighet att röra sig i området, därför ska två leder märkas ut. Viktigt att lederna har start och mål på samma plats så leden utgör en runda. Då det redan existerar en bra motionsled med belysning vid klinten ca 4 km från området är det bättre i detta fall att satsa på en vildmarksled eller kulturstig som riktar sig mer mot utforskning och naturupplevelser.

- Besökarna kan ansluta sig till olika appar medan de vandrar på lederna. Tidsmaskinen är en app som används för att få reda på historien om platserna besökaren passerar. Turf är en app som framför allt används av vana vandrare. Ju fler vandringsleder man vandrar på, ju fler poäng samlar man ihop.

Hela området bör ses över ur en säkerhetsaspekt. Leder ska röjas så framkomligheten är bra, det är viktigt att alla besökare känner sig trygga och säkra i området.

Broar ska kollas så inga lösa stenar eller räcken finns och varningsskyltarna måste göras synliga.

Varningsskylt vid Knuts bro

Steg 2:

När man gjort de grundläggande åtgärderna sätts fokus på företag och organisationer, eller en privatperson som driver och ansvarar för hela området.

Osby är ett attraktivt område framförallt för tyskar och danskar när det gäller vildmarksturism. Detta bör man dra nytta av, under steg 2 har jag lagt fram förslag på aktiviteter som passar in i området.

Centralpunkten i steg 2 är kiselgurfabriken, som förutom det perfekta läget mitt i området, även har en historia som är intressant för besökare.

Kiselgurfabriken ägs idag av en privatperson, möjligheten finns att köpa loss fastigheten. Byggnaden som står tom och övergiven anses inte värdefull, men historien om fabriken är unik och borde värdesättas mer.

Byggnaden kan göras om till vandrarhem eller informationscentrum. Historien lever alltid kvar i byggnader såsom denna, för att stärka känslan av det som varit kan en del maskiner även lämnas kvar efter en eventuell ombyggnad.

Centralpunkten i steg 2

Kiselgurfabriken inifrån

Från centralpunkten erbjuds:

- Vildmarksvandring

Tillsammans med en van guide finns många turer att vandra, olika svårighetsnivåer erbjuds. Man har även möjlighet att själv ta sig ut på de olika vandringsleder som finns i området.

- Skåneleden
- Upplevelseled
- Korta leden

- Kanotuthyrning

Paddla från Strömsborgs Ullspinneri och följ åfåran. Stanna till vid vackra platser för fika eller lunch. Även här kan en guide följa med om man känner sig ovan.

- Cykeluthyrning

Flera cykelleder i och runt området finns att välja på. För den vana cyklisten finns flera längre cykelleder att utforska. Möjlighet finns att ta med sig sin egen cykel och utgå från Östra Genastorp.

- Fiske

Beroende på vattenmängden i åfåren varierar fiskmängden kraftigt. Området har potential att bli södra Sveriges största vilda öringsstånd. Finns fisk i åfåran kan fiskeutrustning hyras ut och fiskekort säljas.

- Samarbete mellan olika aktörer.

Olika förutsättningar finns för vem som driver och ansvarar för området, ett antal företag och organisationer finns och verkar i närområdet som kan vara till stor hjälp i utvecklingen.

- Ridturer i skogen.

Ett exempel på bra samarbete kan vara samarbete med hästgårdar i närheten.

- Yoga vid åkanten.

- Ljudet av rinnande vatten har en bevisad positiv påverkan på människan. Yogakurser ger stunder av avkoppling samt fyller på energin.

- Vildmarksläger för stora och små.

Kunskap om naturen samt att röra på sig blir viktigare och viktigare för dagens ungdomar. Ett vildmarksläger kan bli porten ut i naturen för många. Genom att erbjuda kunskap om vildmarken genom äventyr når man en större målgrupp. I olika grupper med olika svårighetsgrader lär man sig om allt från ätliga växter till hur man gör upp eld. Att göra vildmarken rolig är en viktig kunskap som kan illustreras genom aktiviteter som forsränning, linbana över åfåran eller lära sig skjuta med pilbågar av trä.

- Teambuilding.

Olika heldagspaket sätts ihop för att passa gruppen, här finns möjlighet till samarbete mellan andra aktörer. Paddla en sträcka, fika på en gård, forsränning nästa sträcka, lunch på något annat ställe osv.

Steg 3

Det är under detta steg som utvecklingen för Osby som turistkommun kan ske. Ett tankesätt som innefattar långsiktighet och hållbar utveckling behövs, samt högre mål.

Ett område som Östra Genastorp kan utvecklas till ett trevligt rekreationsområde som används flitigt av skolor i Osby. Eller kan området utvecklas till något större, något som kan göra Osby till en av de ledande inom landsbygdsutveckling och vildmarksturism.

En diskussion som ständigt förs är "hur kan man ta betalt för naturen?". Vi i Sverige är bortskämda med vacker och orörd natur. Genom allemansrätten har vi skapat ett problem som vi måste ganska snart hitta en lösning på. Om vi vill ha kvar naturen som den är idag måste vi hitta ett sätt att tjäna pengar på den. Under steg 3 har jag gjort ett försök att närma mig en lösning på detta.

De förslag jag tagit fram för steg 3 står för en framtidstanke med hållbar utveckling.

- Ekodukt

Ett få antal ekodukter finns i Sverige idag, detta skulle inte bara minska viltolyckorna på den stora väg som går strax utanför Östra Genastorp, utan även skapa ett säkert och trevligt sätt för människor att korsa vägen.

- Landskapshotell

På utvalda platser finns landskapshotell utsatta för en unik upplevelse. Besökaren omges av naturens energi och får vara en del av något mycket större. Ett enkelt rum uppsatt på stolpar för att inte påverka naturen under. Tre kala träväggar och den fjärde helt i glas. Rummet är enkelt inrett med en säng och kanske en stol, eftersom fokus alltid ska ligga på vad som händer utanför glasväggen. Lyxen av att vara inomhus kontra känslan av att sova mitt ute i skogen är det vi vill åt. Besökaren får chansen att uppleva det speciella djurliv som finns i området under dagen/natten utan att påverka platsen på något sätt.

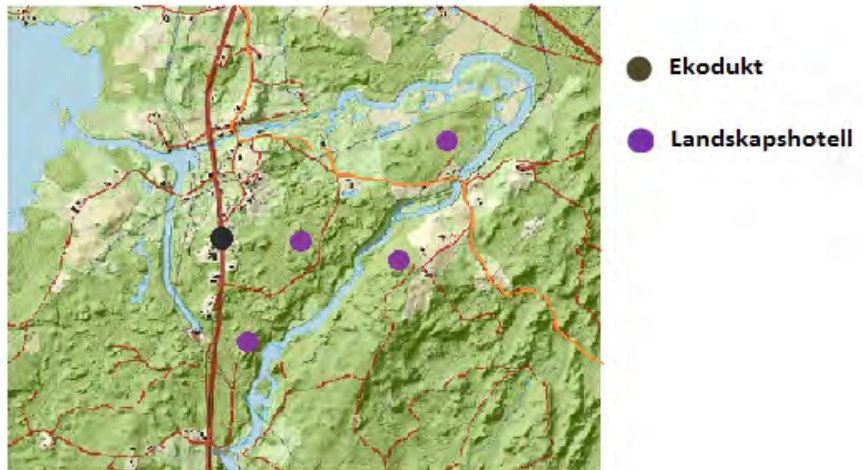
Inga landskapshotell finns i Sverige, här har Osby en chans att bli först.

Exempel på ekodukt

Exempel på landskapshotell

Slutsats

För att Östra Genastorp ska utvecklas till ett attraktivt turistmål krävs engagemang och energi från alla inblandade parter. Ett nära samarbete med Osby kommun är av största vikt i ett projekt som detta. Kommunen kan bidra med kunskap och erfarenhet, men genomförandet ligger framförallt på drivande privatpersoner/organisationer/företag i området.

Fokus ligger på att få tillbaka det rinnande vattnet i åfåran, vilket anses fullt möjligt efter samtal med bl.a. länsstyrelsen. Ett rimligt alternativ är att skapa ett omlöp vid sidan om luckorna. Ett alternativ som ska tas upp och diskuteras med E-on som ägare av marken runt dammen, tillsammans med Osby kommun som stöttar förslaget om omlöp. Resulterar diskussionen i en positiv riktning finns hopp om ökat vattenflöde inom en snar framtid.

Med god framtidssyn och kunskap om Östra Genastorp kan området utvecklas till något spännande och unikt, ett område som alla inblandade kan vara stolta över.